

**LA PRODIGIOSA
HISTÒRIA DE
VICENT**

BLASCO IBÁÑEZ

JOAN F. MIRA

BLASCO IBAÑEZ

1

València

E

L MES DE MARÇ DEL 1898,

Vicent Blasco Ibáñez era elegit, per primera vegada, diputat del parlament espanyol: ho seria en mitja dotzena més d'ocasions, fins que se'n va cansar i abandonà la política activa, però aquella primera acta de diputat va marcar el trànsit de la primera plenitud juvenil –tenia poc més de trenta anys– als anys de més pes i més responsabilitats en la vida pública valenciana i espanyola. El 1898 és un any de ressonàncies singulars, potser excessives, en el record d'allò que se'n sol dir la «història d'Espanya», siga història militar o política, intel·lectual o literària: és l'any de l'estúpida guerra amb els Estats Units, i per tant del trauma de la derrota fulminant, de la «pèrdua» de Cuba, Puerto Rico i les Filipines, i de l'aparició de la cèlebre «generació del 98», si és que tal generació va existir realment. Blasco Ibáñez, a València, pensava en la catàstrofe bèl·lica, pensava en les culpes del règim monàrquic, i pensava que una república liberal era el remei de tots els mals: mai no pensà que la solució calia trobar-la en el paisatge de la meseta castellana, en hipotètiques depuracions estètiques o contemplant profunditats de l'esperit. Blasco era un home de visió tan directa i contundent com el seu propi llenguatge literari, i aquell mateix 1898, a més de guanyar una acta de diputat republicà, va publicar una novel·la extraordinària, *La barraca*, títol del qual ja no es va poder mai desenganxar.

Com ell mateix va dir més endavant amb una certa recança, Blasco Ibáñez, a partir d'aquell any, seria sempre i en primer lloc «l'autor de *La barraca*». Més

[Pàg. anterior] La celebritat de Blasco, com és natural, el va fer objecte de tota mena de cartells, fullets i caricatures. En la pàgina anterior, el novel·lista apareix amb el seu coll de camisa famós i sostenint amb les mans les regnes de quatre cavalls, en al·lusió als «quatre genets de l'Apocalipsi» que el van fer cèlebre i ric. Però la primera etapa de la vida de Blasco Ibáñez, els seus anys a València i les novel·les valencianes, formen la base substancial del personatge: ací, recordant els títols ben coneguts, hi ha la mar i una vela llatina, els tarongers i la barraca, com no podia ser d'una altra manera.

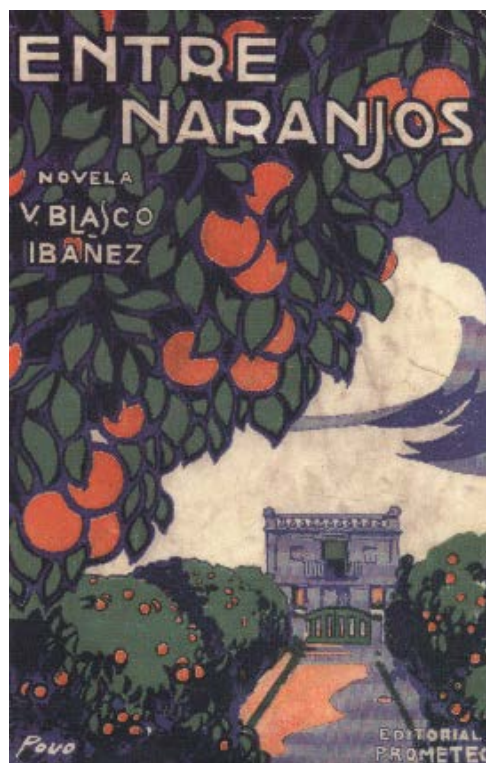
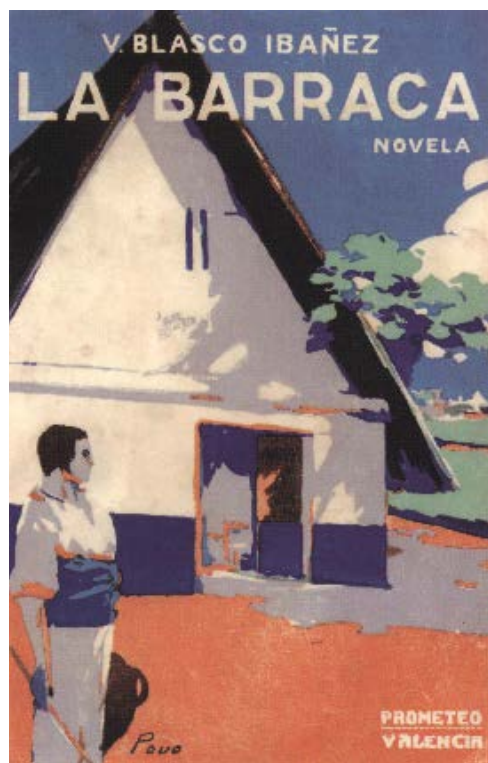
1. VALÈNCIA

València i el seu entorn immediat van ser no solament l'espai vital de l'escriptor, periodista i agitador polític, sinó el pou i la font d'on van eixir els seus primers llibres importants. I els botiguers del Mercat, els pescadors del Cabanyal, els llauradors de l'Horta o els propietaris de la Ribera són el fonament dels personatges ben realistes de les obres del primer cicle novel·lístic de Blasco.

endavant va ser moltes coses més, i abans havia estat el fill d'uns botiguers pròspers del barri del Mercat, un estudiant mediocre, un jove revolucionari, un periodista de prosa virulenta, el fundador d'un diari, el reorganitzador del republicanisme valencià i l'autor d'algunes novel·letes i contes que després preferia oblidar, però també de dos llibres, *Arroz y tartana* i *Flor de mayo*, que ja eren una garantia de la seua qualitat d'escriptor. Havia nascut i havia crescut en una ciutat que experimentava les primeres grans transformacions socials i urbanes després d'una llarga etapa en què a penes se li havia alterat la fesomia. El 1860, València passava poc dels 100.000 habitants i el 1900 ja superava els 200.000: era una ciutat que, en poques dècades, va començar l'expansió física amb els primers ferrocarrils i amb l'enderrocament de la muralla, va patir la crisi i quasi desaparició de la indústria de la seda, aprofità l'expansió del comerç de la taronja i de l'exportació del vi, conegué els inicis de la industrialització moderna i va estar en tot moment sota l'hegemonia d'una burgesia comercial i agrària, controlada al seu torn per considerables personatges de la política i de les altes finances. Una ciutat i un país (com en les novel·les mateixes de Blasco) on els industrials no tenen encara una presència important i l'aristocràcia ha deixat ja de tindre-la. L'«autor de *La barraca*», una novel·la tan rural i alhora tan íntimament lligada a la ciutat, és ell mateix un producte rigorosament urbà: el fill d'una ciutat que coneix convulsions i agitacions que la transformen i la «modernitzen» acceleradament, però on costa molt de canviar les estructures socials i culturals més clàssiques i més tradicionals. I la modernització física i material de la ciutat, la reforma i el «canvi social», formaran part, durant molts

1. VALÈNCIA

Quatre cobertes, ben representatives, de les novel·les valencianes en les edicions de Prometeo. Són dissenys d'una potència expressiva i d'una bellesa absolutament exemplars: de tema clarament local, però d'estètica perfectament internacional, dins de les tendències gràfiques més modernes del període posterior a la Primera Guerra Mundial. Aquestes quatre cobertes són obra de Povo, però també n'hi ha de Pertegàs i d'Artur Balles-ter, potser el millor de tots.

anys, de les obsessions centrals de Vicent Blasco Ibañez. Fill d'una família de petits comerciants honorats i pròspers, criat en barris eminentment populars, el «poble» serà per a Blasco el destinatari de la seua agitada activitat periodística i política, i el fonament i el protagonista col·lectiu de moltes de les seues millors narracions. Un poble sovint idealitzat, com *le peuple* de la Revolució Francesa tan admirada per l'escriptor, però que de manera molt concreta és la massa de gent (obrers i artesans, botiguers, impressors, mariners, empleats, fins i tot llauradors...) que s'entusiasma amb les proclames de Blasco, l'aclama en mítings multitudinaris, el segueix en manifestacions tumultuoses i llegeix el seu diari *El Pueblo* i les seues novel·les més justament... populars. Com hem vist abans que ell mateix afirmava, «l'amor a la Llibertat, a la Democràcia i a la República» (amb majúscules), li vingué del contacte infantil amb aquest poble urbà.

DES DEL BARRI Quatre anys abans de *La barraca*, el

DEL MERCAT 1894, Blasco havia publicat la que sense dubte és la seua primera novel·la impor-

tant, la que inaugura l'anomenat «cicle valencià», i aquesta primera gran novel·la, *Arroz y tartana*, està construïda amb els materials de la seua experiència vital i familiar: els botiguers aragonesos que comencen com a pobres aprenents desarrelats i rústics però que s'integren ràpidament en la ciutat, l'ascens social d'una petita burgesia comercial, l'ambient domèstic, les tertúlies i les discussions, la vida dels antics carrers i places: i tot això al voltant d'un centre vital i popular, el Mercat de València, que concentra i expressa el conjunt de la ciutat. Aquest

1. VALÈNCIA

1. VALÈNCIA

era el món de la infància i l'adolescència de Blasco, i per ací comença el seu camí més sòlid com a narrador que intenta reflectir, des de l'observació i amb el màxim de realisme descriptiu, les condicions i els drames de la vida que passa davant dels seus ulls. Una vida que en els seus primers anys –com la vida de la seua família i del seu barri, i de gran part de València i del seu entorn– girava al voltant d'aquella plaça del Mercat.

El Mercat de València no era, com ho seria més endavant, un edifici impressionant i sumptuós: era una gran plaça allargada, entre la Llonja i l'església de Sant Joan, enmig d'un barri de carrerons i placetes no destruïts encara peravingudes modernes (la de l'Oest o del Baró de Càrcer, evidentment, no existia ni en la imaginació), per l'abandonament i la ruïna. Aquella plaça que cada dia s'omplia de parades i tendals, rodejada de botigues com la dels pares de Blasco, era el centre no únicament de la vida comercial de la ciutat, sinó de la vida civil i de bona part de la vida política. En les pàgines inicials d'*Arroz y tartana*, el narrador enceta la seua prodigiosa capacitat per a la descripció: «*En torno de la plaza, cortados por las bocacalles, grupos de estrechas fachadas, balcones aglomerados, paredes con rótulos, y en todos los pisos bajos tiendas de comestibles, ropas, drogas y bebidas, luciendo en las puertas, como título del establecimiento, cuantos santos tiene la corte celestial y cuantos animales vulgares guarda la escala zoológica*». Aquest espai delimita la plaça mateixa, que és per a València «ventre i pulmó» (com *El ventre de París*, del seu admirat Émile Zola): la plaça, «*con sus*

Gaspar Blasco i Ramona Ibáñez, pares de Vicent, van arribar a València com tants altres joves aragonesos, buscant les oportunitats que la ciutat oferia: començar com a aprenents en una botiga del barri del Mercat, i arribar a ser comerciants ben instal·lats i pròspers.

En un edifici com els que apareixen al costat de la Llonja, es trobava la botiga dels protagonistes d'*Arroz y tartana*, la primera gran novel·la de Blasco inspirada en part en la seua pròpia història familiar.

[Pàg. anterior] Dos aspectes del Mercat de València, quan encara no era un edifici solemne sinó un conjunt de parades i tendals. Al peu de la impressionant arquitectura gòtica de la Llonja, un formiguer desordenat de gent modesta. Fotografies del 1888.

1. VALÈNCIA

[Pàg. doble anterior] Una esplèndida fotografia de la plaça del Mercat de València, el 1888, amb la façana barroca de l'església de Sant Joan. L'lauradors que porten hortalisses a vendre, venedores de paradetes inestables, la llum intensa del matí, fadrines que porten la cistella ja plena, mossos carregats amb grans paquets, carros i cavalleries, i tota la confusió i la vida que el novel·lista aprofità en descripcions magnífiques.

Un personatge especialment popular entre els xiquets: el *barquillero* amb el seu carretó, en una foto del 1902.

puestos de venta al aire libre, sus toldos viejos, temblones al menor soplo de viento... sus vendedores vociferantes [...], su exceso de luz que lo doraba todo a fuego lento, desde los muros de la Lonja a los cestones de las verduleras, y su vaho de hortalizas pisoteadas y frutas maduras...», a Blasco li recorda (inevitablement com en tants altres casos: era un tòpic del temps) les fires africanes i els mercats marroquins «*con su multitud inquieta, sus ensordecedores gritos y el nervioso oleaje de los compradores*». A continuació, el narrador condueix la protagonista (Doña Manuela, que, com la mare de Blasco, era ella mateixa un producte de la plaça i del barri del Mercat) per totes les seccions de fruita i verdura, per les parades de carn o de flors, i per un seguit d'escenes pròpies d'una agitació humana com aquella, i tot queda minuciosament i fantàsticament descrit d'una manera acolorida i convincent. Més convincent que el cèlebre «despertar de l'horta» en les primeres pàgines de *La barraca*: l'escriptor ha viscut el mercat des de dins, mentre que l'horta la contempla des de fora.

Aquest espai del mercat i el seu entorn és, doncs, el primer referent vital del jove Vicent Blasco, i és un espai que ha estat també protagonista d'una agitada història urbana. És el lloc del mitificat «crit del Palleter» –ingènua declaració de guerra a Napoleó–, però també i sobretot de les dures revoltes recents, entre el final del regnat d'Isabel II i la Restauració monàrquica: ací es concentrà la rebel·lió del 1869 contra el desarmament de la Milícia Nacional, emblema de les llibertats populars, i la plaça i els voltants van patir un dur bombardeig per

1. VALÈNCIA

L'experiència del Blasco infant i adolescent incloua també llargues passejades per l'horta de València: un paisatge contigu a la ciutat, però rigorosament rural. En barraques com aquesta i en camps com els que l'envolten, lloc de treball ben dur i de vida de vegades violenta, s'esdevé la més coneguda de les seues novel·les valencianes.

Dalt, barraques de l'Horta en una foto de J. Laurent, del 1870. Baix, una família sencera posa per al fotògraf l'any 1890: la indumentària ha canviat una miqueta, però les condicions de vida i de treball són les mateixes.

1. VALÈNCIA

part de l'exèrcit abans de l'ocupació militar de la ciutat; i ací es va manifestar també la sublevació dels republicans federals el juliol del 1873, quan València va ser novament assetjada, bombardejada i ocupada per l'exèrcit dirigit pel general Martínez Campos. En aquest barri, doncs, es condensava aquell ideal republicà, de llibertat, resistència i rebel·lia, que Blasco Ibáñez encarnarà al llarg de tants anys: passades les revoltes i la repressió, els efectes materials de les bombes i el record immediat dels combats van continuar presents molt de temps i van contribuir poderosament, com ell mateix recorda, a construir la ideologia i les actituds vitals del futur escriptor. A la fi del 1874, liquidada l'efímera revolució

dita «Gloriosa», fracassada la monarquia d'Amadeu de Savoia, fracassada també la curta República entre les revoltes cantonals i la renovada rebel·lió carlina, Alfons XII és proclamat rei per l'exèrcit a Sagunt –amb el suport de molts prohoms valencians– i les tropes tornen a entrar a València: començava la llarga etapa de la Restauració monàrquica, el règim contra el qual dirigirà Vicent Blasco tota la seua activitat pública i política.

Ni els orígens familiars ni la mentalitat dels pares el predisposaven a un futur d'agitador republicà, de periodista de prosa incendiària o d'escriptor de vida cosmopolita. Els pares, amb tota certesa, haurien volgut veure'l notari, o almenys ben instal·lat i respectat com a burgés pròsper, tranquil i d'idees moderades: per arribar a una posició semblant (si no ells, els fills) havien deixat els seus pobles d'Aragó i havien vingut a València.

Gaspar Blasco procedia d'Aguilar de Alfambra i als divuit anys

El republicanisme apassionat va ser, des del principi, el component central de la ideologia política de Blasco. I Francesc Pi i Margall –l'inspirador i patriarca de l'ideal d'una república federal– era el líder i el mestre que més respectava el jove valencià, aspirant a revolucionari.

va entrar com a aprenent en una tenda de colonials, seguint l'itinerari que el seu fill Vicent convertirà molts anys després en un dels fils conductors de la novel·la *Arroz y tartana*: «criadico» explotat i pobre, dependent de confiança, i finalment amo de botiga pròpia. Ramona Ibáñez vingué de Calataiud, reclamada per una tia que, curiosament, era la majordoma de l'editor Mariano Cabrerizo (també aragonés de naixement), a la llibreria del qual es reunien assíduament homes de lletres d'estètica romàntica i de pensament liberal, com el poeta Arolas o el cronista Vicent Boix. Algun ressò d'aquelles tertúlies degué arribar, sense dubte, al fill de Ramona Ibáñez. En tot cas, quan aquesta es va casar amb Gaspar Blasco, el xicot ja tenia la seua botigueta, al carrer de la Saboneria Nova, i damunt de la botiga, a l'entrepantana, es va instal·lar la parella: allà va nàixer també el seu primer fill, Vicent, a les darreries de gener del 1867. Aquesta casa de la Saboneria Nova, i la que uns anys més tard ocupà la família a la plaça de Sant Gil, van desaparèixer en successives reformes i ruïnes que han alterat o destruït gran part dels barris de Velluters i del Mercat.